

Dorota Luber

Scenariusz zajęć warsztatowych: „Zbuduję dom z cegieł miłości...”

Nauczyciel i Szkoła 2 (50), 193-202

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dorota LUBER

Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda
w Mysłowicach

Scenariusz zajęć warsztatowych: „Zbuduję dom z cegieł miłości...”

Człowiek jest po prostu istotą rodzinną,
co jest jego specyficzną właściwością,
wyrażającą jednocześnie najgłębszy sens ludzkiego życia¹.
Życie człowieka jest nierozzerwalnie związane z rodziną,
którą można nazwać „wspólnotą życia”².

Zanim przedstawię scenariusz zajęć warsztatowych podejmujących zagadnienie aksjologicznego wymiaru funkcjonowania rodziny, chciałabym słów kilka poświęcić idei, na kanwie której zrodził się pomysł opracowania i prowadzenia tego typu zajęć w zróżnicowanych wiekowo i społecznie grupach uczestników.

Przesłanek dostarczyło samo życie, a raczej liczne rozmowy z młodymi ludźmi, którzy dostrzegli wokół siebie postępujący kryzys małżeństwa i rodziny. Ich często nihilistyczny stosunek do małżeństwa, a szczególnie do miłości małżeńskiej – trwałej i nierozzerwalnej, skłonił mnie do zainicjowania pogłębionej dyskusji na temat małżeństwa i rodziny, przy pomocy takiej właśnie formy zajęć warsztatowych. Tym bardziej, że przygotowywałam właśnie publikację zwartą podejmującą problematykę antropologicznego kontekstu więzi małżeńskiej³. Ponadto czułam potrzebę pomocy młodym ludziom w budowaniu prawidłowej wizji małżeństwa i rodziny, ponieważ oni sami wśród najważniejszych wartości, na pierwszym miejscu wymieniali właśnie rodzinę⁴.

---

¹ Por. A. W. Janke, *Wychowanie w rodzinie przedmiotem pedagogicznej refleksji*. [W:] *Pedagogika rodziny*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, Toruń 2000, s. 82.

² Por. B. Kołodziej, *Rola rodziny w kształtowaniu postawy wobec życia jako fundamentalnej wartości*. [W:] *Rodzina źródło życia i szkoła miłości*, red. D. Kornas-Biela, s. 231.

³ Mam na myśli publikację, która ukazała się nakładem Górnośląskiej WSP w 2008 roku: *Antropologia daru. Małżeństwo – Rodzina – Wychowanie*, do której odsyłam czytelników.

⁴ Tu odsyłam do moich publikacji zawierających sprawozdania z badań prowadzonych wśród młodzieży: *Wychowanie moralne i religijne w rodzinie śląskiej w procesie przemian społeczno-gospodarczych*. [W:] *Rodzina, wartości, przemiany*, red. M. E. Ruszel, Stalowa Wola–Rzeszów 2010; *Aksjologia wychowania w rodzinie imperatywem moralnego dosko-*

Współczesność jednakże przyniosła kryzys nie tylko w obszarze wartości małżeństwa i rodziny, ale także w obszarze wszystkich transcendentnych wartości, takich jak: miłość, wolność, odpowiedzialność, prawda, dobro i piękno. Wartości wszakże współdecydują o tym, kim jest i jaki jest człowiek – prawda doskonali umysł i rozwija procesy poznawcze; dobro i piękno wpływają na wolę i uczucia. Wartości moralne są najwyższe spośród wszystkich wartości naturalnych; z tej racji są one węzłowym problemem świata – bowiem ich brak jest największym złem, gorszym niż cierpienie, choroba, śmierć, gorszym niż upadek kwitnących kultur⁵.

Stąd też istnieje nagląca potrzeba wychowania aksjologicznego w rodzinie, gdyż posiada ono istotne znaczenie dla moralnego oblicza ludzkości; człowiek bowiem w rodzinie ma jedyną szansę otrzymać solidny, moralny kręgosłup, który pozwoli mu budować przyszłość na trwałych fundamentach „cywilizacji miłości”. Dla Jana Pawła II najwyższą wartością jest Bóg, dlatego w *Liście do Rodzin* zawarł wezwanie: „Przemawiam mocą Jego prawdy do człowieka naszych czasów, aby pojął, jak wielkim dobrem jest małżeństwo, rodzina i życie, jak wielkim niebezpieczeństwem jest brak poszanowania dla tych rzeczywistości, bagatelizowanie tych największych wartości, które składają się na życie rodziny i stanowią o godności człowieka”⁶.

„ZBUDUJĘ DOM Z CEGIEŁ MIŁOŚCI”

Cel ogólny: ukazanie fundamentalnych wartości budujących więzi wspólnotowe w rodzinie.

Cele operacyjne:

Szkolony wie:

- co to są wartości transcendentne;
- jakie wartości służą budowaniu wspólnoty rodzinnej;
- co dla relacji w rodzinie znaczą „cegły miłości”.

Szkolony umie:

- opisać szczęśliwą rodzinę;
- podać wartości (i dokonać ich hierarchizacji) mające wpływ na trwałość i szczęście wspólnoty rodzinnej;
- uzasadnić nierozłączność triady: małżeństwo – rodzina – wychowanie.

Szkolony działa:

- dokonuje wyboru podstawowych dla relacji rodzinnych wartości etycznych;

nalenia się człowieka. [W:] *Międzypokoleniowy przekaz wartości w rodzinie*, red. J. Zamorski, Stalowa Wola–Rzeszów 2009. Badania w obszarze hierarchii wartości wśród młodzieży prowadzone były także w innych ośrodkach naukowych.

⁵ D. Von Hildebrand, *Fundamentalne postawy moralne.* [W:] *Wobec wartości*, red. D. Von Hildebrand, J. Tischner, J. Paściak, J. A. Kłoczowski, Poznań 1984, s. 15.

⁶ Jan Paweł II, *List do Rodzin.* [W:] *Posoborowe Dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 2, wybór K. Lubowicki, Kraków 1999, s. 103.

- buduje „dom z cegieł miłości”;
- wypracowuje integralną wizję kształtowania wartości w swojej rodzinie.

Metody: fotosymbole, makieta, praca zespołowa, prezentacja na forum, pogadanka, metaplan.

Materiały pomocnicze: zdjęcia związane pośrednio lub bezpośrednio z rodziną (np. wnętrza mieszkań, domy, zdjęcia rodzin, pary zakochanych, dzieci przy zabawie itp.), kserokopie z zestawem wartości, kartonowe „cegiełki”; arkusze szarego papieru; mazaki, projektor, notebook.

WPROWADZENIE

Na początku prowadzący zarysowuje tematykę zajęć, może wykorzystać podany w materiałach pomocniczych załącznik (M 1). Następnie stawia pytania: *Od czego uzależnione jest szczęście rodzinne? Co ma wpływ na wartość i trwałość rodziny? Jaką rodzinę chciałabyś/chciałbyś zbudować w przyszłości?* itp. Po czym zawiesza na tablicy planszę z cytatem Jana Pawła II (M 2).

Aktywizacja (1)

Prowadzący układa na stole różne zdjęcia kojarzące się z rodziną (w ilości większej niż liczba uczestników), następnie prosi uczestników, aby dokonali wyboru jednego z nich, które najpełniej kojarzy im się z rodziną. Uczestnicy kolejno wypowiadają się, dlaczego wybrali akurat tę fotografię.

Puenta

Prowadzący dokonuje podsumowania przedstawionych stanowisk i zapisuje na tablicy wartości, które nasunęły się w związku z konkretnym fotosymbolem. Powinny się na nie złożyć m.in.: miłość, poczucie bezpieczeństwa, wierność, zaufanie; wolność, przebaczenie, odpowiedzialność, czułość, szacunek, akceptacja, uczciwość, radość, otwartość na świat, modlitwa, rozmowa itp.

ROZWINIĘCIE

Aktywizacja (2)

Prowadzący dzieli uczestników na kilkusobowe grupy, rozdaje arkusze szarego papieru, kartonowe „cegiełki” oraz kserokopie z wypisanymi wartościami (M 3), służącymi budowaniu jedności rodzinnej. Zadaniem uczestników jest o dokonanie wyboru tych wartości (w sumie ma ich być 12), które pozwolą na zbudowanie domu rodzinnego pełnego ciepła i miłości, który przetrwa każdą „burzę” i jednocześnie będzie stanowił „bezpieczny port” dla wszystkich domowników. Przy czym uczestnicy mają dokonać hierarchizacji preferowanych przez nich wartości, a następnie zbudować dom złożony z:

- fundamentów (3 cegiełki),
- ścian nośnych (2),
- ścianki działowej (1),
- stropu (3),
- dachu (2),
- komina (1).

Jednocześnie prowadzący zaznacza, iż najważniejsze wartości będą fundamentami, mniej istotne ścianami nośnymi, działowymi i tak dalej aż po naj-

mniej istotną, która będzie w kominie. Wybrane wartości uczniowie zapisują mazakami na kartonowych cegiełkach i przyczepiają na arkusze szarego papieru (mogą ewentualnie ten dom upiększyć kredkami i z doświadczenia wiem, iż chętnie to czynią, nawet wtedy, gdy uczestnikami są osoby dorosłe).

Prezentacja na forum

Prezentacji dokonuje wybrany reprezentant grupy, jednocześnie komentując dokonany przez grupę wybór wartości i ich układ w „domu”. Jest to też znakomita okazja do dyskusji nad problematyką rodziny, przy czym należy zwrócić uwagę na wiek uczestników i związane z nim doświadczenie.

Puenta

W ten sposób na tablicy pojawiły się „domy zbudowane z cegieł miłości”, do których każdy chętnie powraca po ciężkim dniu w pracy lub w szkole. Prowadzący zwraca uwagę na fundamentalne wartości, które stanowią o trwałości zbudowanego domu, przy czym domy „budowane” przez poszczególne grupy nie różnią się w zasadniczy sposób, o czym mogłam się przekonać, realizując ten scenariusz zarówno wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych, jak i studentów czy też na spotkaniach z młodymi małżonkami.

PODSUMOWANIE

Aktywizacja (3)

Prowadzący dokonuje podsumowania tej części zajęć, wykorzystując w tym celu prezentację multimedialną traktującą o miłości, gdyż to właśnie miłość zawsze zostaje usytuowana przez uczestników na fundamentach domu rodzinnego (M 4).

Uczestnicy otrzymują zadanie wypracowania koncepcji takich założeń, które pozwolą w praktyce urzeczywistnić piękno małżeńskiej miłości i budować dom rodzinny z „cegieł miłości” (M 5). W tym celu zostają podzieleni na kilkuosobowe zespoły, w których będą pracować.

Prezentacja na forum

Przedstawiciele zespołów prezentują na forum wypracowane przez siebie strategie działań.

Puenta

Jako puentę całości zajęć można zainicjować dyskusję ewaluacyjną, podczas której każdy z uczestników podzieli się swoimi wrażeniami i przemyśleniami.

Materiały pomocnicze

M 1:

Badacze zajmujący się problematyką rodziny zgodnie podkreślają, iż poprawnie funkcjonująca rodzina „jest podstawowym, najważniejszym, najbardziej wartościowym i niezastąpionym środowiskiem wychowawczym”⁷, ponieważ stanowi podstawę pod jakiegokolwiek inne społeczności. Dlatego też jej

---

⁷ W. Danilewicz, J. Izdebska, B. Krzesińska-Żach, *Pomoc dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym*, Białystok 1995, s. 7; por. H. Misiewicz, *Rola rodziny w kształtowaniu postaw*, Warszawa 1986, s. 85.

istotne funkcje – przede wszystkim wychowawcza – nie mogą być od niej odjęte, gdyż spowoduje to nie tylko ruinę całej wspólnoty domowej, ale także zagrożi samej społeczności⁸. Rodzina jest zatem najbardziej doniosłą instytucją z wychowawczego punktu widzenia; wywiera ona istotny wpływ na rozwój psychospołeczny dziecka, na jego stosunek do innych osób, do świata wartości, norm i wzorów postępowania⁹. Socjalizacyjno-wychowawcze wpływy rodziny, jak żadnej innej grupy społecznej, mają ogromne znaczenie, zwłaszcza w pierwszych okresach rozwojowych u dzieci. Siła emocjonalna rodziny, w oddziaływaniach na dziecko związana jest z bezwarunkowym uczuciem miłości, która wynika z uwarunkowań biologicznych, czyli więzów krwi, jakie łączą dziecko z rodzicami¹⁰.

Rodzina jest zatem pierwszym i podstawowym środowiskiem wzrostu i rozwoju życia, przy czym – w ujęciu Jana Pawła II – chodzi o rodzinę opartą na małżeństwie¹¹, gdzie proces wzajemnego obdarowywania się stwarza dziecku takie środowisko, w którym może ono się urodzić i rozwijać swe możliwości, nabywać świadomości własnej godności i niepowtarzalnego przeznaczenia¹². Sens wychowania w rodzinie sprowadza się do takich oddziaływań, w wyniku których człowiek będzie się stawał coraz bardziej człowiekiem, ażeby bardziej „był”, a nie tylko więcej „miał” – to znaczy, aby umiał bardziej „być” z innymi i dla innych¹³.

Rodzina wychowawczo kształtuje się niepowtarzalnym klimatem, jaki wytwarza; jest ona „naturalnym środowiskiem życia, rządzącym się właściwą tylko sobie autonomią trwania, programu życia, jak i przekazu wartości”¹⁴. Proces wychowania w rodzinie przebiega zazwyczaj na wszystkich płaszczyznach międzyosobowych odniesień jej członków, stąd też uzależniony jest od wielu aspektów. Jednakże najistotniejsze są tutaj poprawne interakcje między małżonkami, które warunkują prawidłowy przebieg procesu. Stąd też postawiona przeze mnie teza o nierozłączności triady: **Małżeństwo – Rodzina – Wycho-**

---

⁸ Por. J. Wilk, *Rodzina racją stanu Rzeczypospolitej*. [W:] *Współczesna rodzina polska. Jej wymiar aksjologiczny i funkcjonowanie*, red. H. Cudak, H. Marzec, Piotrków Trybunalski 2001, s. 25.

⁹ Por. Z. Zaborowski, *Rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza*, Warszawa 1980, s. 15.

¹⁰ H. Cudak, *Kultura pedagogiczna rodziców – ważny czynnik w eliminowaniu patologicznych zachowań dzieci i młodzieży*. [W:] *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży – zagrożenia cywilizacyjne w aspektach: pedagogicznym, instytucjonalnym i legislacyjnym*, red. E. Krzyżak-Szymańska, A. Szymański, Mysłowice 2004, s. 24.

¹¹ Wielu badaczy środowiska rodzinnego ma podobny stosunek do tej kwestii, m.in. Z. Tyszka, według którego małżeństwo jest legalnym, względnie trwałym związkiem kobiety i mężczyzny powołanym w celu wspólnego pożycia, współpracy dla dobra rodziny, a więc głównie wychowania dzieci, prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego oraz wszelkiej innej współpracy dla dobra rodziny (por. Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1974, s. 27).

¹² Por. Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus Annus*, Wrocław 1995, s. 79.

¹³ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie w siedzibie UNESCO*. [W:] Jan Paweł II, *Przemówienia i homilie*, wybór J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 273.

¹⁴ J. Homplewicz, *Etyka pedagogiczna*, Warszawa 1996, s. 216.

wanie. Chodzi tutaj o pewien proces wzajemnego obdarowywania się sobą, co nie oznacza jedynie obdarowywania się tylko miłością, ale także różnorodnością swoich przeżyć, delikatnością uczuć, zaufaniem, spokojem, zrozumieniem – pięknem i głębią swojego jestestwa. Ciepły gest, serdeczne odezwanie się wypełnia potrzebę kochania i bycia kochanym, tak istotną dla rozwoju małżeńskiego szczęścia, które dla ożywienia i rozkwitu potrzebuje drobiazgów: uśmiechu, pochwały, grzeczności, miłego słowa¹⁵. Bowiem w procesie pogłębiania więzi rodzinnych istotną rolę pełnią: obecność, czas razem przebyty i wspólne uczestnictwo – czyli takie „bycie razem” dla siebie nawzajem, czemu sprzyja odpowiedni klimat, a więc: miłość, uśmiech, radość, tzw. „ciepło psychiczne”, które jest warunkiem poczucia bezpieczeństwa, bez którego żadne dziecko nie będzie się prawidłowo rozwijać¹⁶.

Przemiany ekonomiczno-gospodarcze sprawiły, że współczesna rodzina stała w obliczu rozmaitych trudności – bezrobocia, biedy, stagnacji gospodarczej, nadużyć czy rezygnacji. Zagrożenia współczesnej rodziny to także kryzys moralności, indyferentyzm wobec wartości, konsumizm, relatywizm wartości i autorytetów. Wśród wielu przyczyn dezorganizacji rodziny wymienię również rozwody, które wprowadzają chaos we wszystkie dziedziny życia wszystkich członków rodziny – szczególnie zaś dzieci. Badacze środowiska rodzinnego są zgodni co do tego, iż rozwody są przyczyną zaburzeń emocjonalnych u dzieci, częściej zachowują się one agresywnie, charakteryzują się węższym systemem wartości¹⁷; są częściej nieprzystosowane społecznie aniżeli ich rówieśnicy z pełnych rodzin¹⁸; częściej wagarują, piją alkohol i zażywają narkotyki¹⁹. Ponadto dzieci rozwodników często doświadczają czegoś w rodzaju „deja vu” – jest to uraz psychiczny doznany pod wpływem negatywnych doświadczeń z dzieciństwa, który stanowi przeszkodę dla zbudowania trwałego związku małżeńskiego. Wiadomo także, iż małżeństwa dzieci z rodzin rozwiedzionych rozpadają się częściej aniżeli w przypadku małżeństw osób wychowywanych w pełnych rodzinach. „Pewien 20 latek tak to ujął: „Czasem myślę, że dorastałem na bezludnej wyspie, boję się bliskości...”²⁰. Dzieci z rodzin rozwiedzionych odczuwają także sytuację rozwodową jako kryzys autorytetu rodzicielskiego, cytując słowa pewnego młodego człowieka: „Od mojego ojca nauczyłem się, jakim rodzicem nie należy być”²¹.

Jeżeli weźmiemy również pod uwagę prognozy Światowej Organizacji Zdrowia, które mówią, że w ciągu najbliższych 15 lat liczba dzieci i młodzieży cierpiących na depresję wzrośnie do 50% procent, to już dzisiaj trzeba poszukiwać przyczyn tego stanu, aby podjąć skuteczne oddziaływania profilaktyczne.

¹⁵ Por. K. Wiśniewska-Roszkowska, *Eros zabłąkany*, Warszawa 1986, s. 199.

¹⁶ Por. H. Misiewicz, *Rola rodziny...*, dz. cyt., s. 15.

¹⁷ Por. H. Cudak, *Funkcjonowanie dzieci z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń 2004, s. 116–118.

¹⁸ Por. M. Beisert, *Rozwód. Proces radzenia sobie z kryzysem*, Poznań 2000, s. 133.

¹⁹ Por. J. Wallerstein, S. Blakeslee, *Rozwód, a co z dziećmi?*, Poznań 2005, s. 119.

²⁰ Tamże, s. 367.

²¹ Tamże, s. 286.

U podstaw tego zagrożenia może stać dramatyczne pytanie: *czy ktoś mnie jeszcze kocha?* Bo jeżeli osoby najbliższe dziecku nie zdają egzaminu z rodzicielstwa i małżeństwa, z miłości, akceptacji i zrozumienia, to pojawia się dylemat: na kim, lub na czym mogę się oprzeć, aby bezpiecznie budować swoją przyszłość? Młodzi ludzie coraz częściej rozwiązują ów dylemat w sposób dramatyczny, uciekając w różnego rodzaju uzależnienia, a nawet „w śmierć”. Współczesna rodzina coraz częściej nie zaspokaja psychospołecznych potrzeb dziecka; współczesna rodzina przeżywa kryzys...²²

M 2:

„Przemawiam mocą Jego prawdy do człowieka naszych czasów, aby pojął, jak wielkim dobrem jest małżeństwo, rodzina i życie, jak wielkim niebezpieczeństwem jest brak poszanowania dla tych rzeczywistości, bagatelizowanie tych największych wartości, które składają się na życie rodziny i stanowią o godności człowieka” (Jan Paweł II).

M 3:

rozmawianie	sprzeczka
wolność	miłość
samodzielność	sens życia
wczuwanie się	modlitwa
odpowiedzialność	przebaczenie
wspólne cele	wierność
wzajemny szacunek	szacunek dla nowego życia
wzajemna akceptacja	umiejętność wypowiadania życzeń
czułość	wzajemne poznanie się
umiejętność słuchania drugiego	życie własne
uczciwość	zależność
zgodność poglądów	samowychowanie
przyjaźń	umiejętność rezygnacji
zaufanie	refleksyjność
seks	otwartość na świat
aktywność psychiczna	poczucie humoru
rozwiązywanie konfliktów	zabawa

²² Więcej można przeczytać w *Antropologii daru...*, która została już wcześniej przywołana, a z której pochodzi niniejszy tekst.

M 4:

Do wykonania prezentacji multimedialnej można wykorzystać poniższe cytaty:

Miłość prawdziwa jest wówczas, gdy tworzy **dobro** osób, gdy tym dobrem obdarowuje drugich (Jan Paweł II).

Miłość nie panuje – miłość tworzy, a to jest czymś więcej (J. W. Goethe).

Miłości nie można kupować ani sprzedawać – można się nią jedynie obdarowywać (K. Wojtyła).

Miłość:

Ukierunkowuje wolność.

Pozwala zaistnieć odpowiedzialności.

Niesie ze sobą centralną wartość, jaką jest osoba ludzka.

Stanowi ogniwo w relacji: osoba – wartość.

Jest jedyną siłą zdolną do tego, by nas skłonić do dzielenia się po bratersku tym wszystkim, czym jesteśmy i co posiadamy.

Jest potężnym bodźcem do dialogu.

Otwiera na drugiego człowieka, stając się podstawą ludzkich relacji.

Uzdalnia do przekraczania bariery własnych słabości i uprzedzeń.

Oczyszcza pamięć, uczy nowych dróg, otwiera perspektywę prawdziwego pojednania.

Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa (Jan Paweł II)

...miłość cierpliwa jest, łaskawa jest. Miłość nie zazdrości, nie szuka pokłasku,

Nie unosi się gniewem, nie pamięta złego... Wszystko znosi, wszystkiemu wierzy,

We wszystkim pokłada nadzieję, wszystko przetrzyma... **Miłość nigdy nie ustaje...** (1 Kor 13, 4–8).

Również i ja przeżywam **Twoje** istnienie jako obdarowanie. Bez **Ciebie**, bez **Twojego** istnienia, i dla mnie cały ten świat stałby się opustoszały, przestałby być tym samym światem, nie byłby domem. I Ja mogę **Ciebie** obdarowywać istnieniem bez końca, lecz chcę wszystko dzielić z **Tobą**. Mam niewiele, lecz chcę **Ci** dać i daję **Ci** to wszystko, kim jestem: siebie, bez reszty. Przyjmij mnie jako dar dla **Ciebie!** Totus tuus! Tota tua!

Ma to być jednak miłość wymagająca; jej piękno polega właśnie na tym, że jest wymagająca i w ten sposób kształtuje prawdziwe dobro człowieka oraz promieniuje prawdziwym dobrem (Karol Wojtyła).

W dzisiejszych czasach szczęśliwa rodzina nie jest czymś oczywistym – to dar i zadanie, które należy podjąć (Dorota Luber).

Musicie być mocni mocą miłości, która potężniejsza jest niż śmierć! (Jan Paweł II).

M 5:

Jak jest?	Jak być powinno?
Dlaczego nie jest tak, jak być powinno?	Wnioski

Bibliografia

- Beisert M., *Rozwód. Proces radzenia sobie z kryzysem*, Poznań 2000.
- Cudak H., *Funkcjonowanie dzieci z małżeństw rozwiedzionych*, Toruń 2004.
- Cudak H., *Kultura pedagogiczna rodziców – ważny czynnik w eliminowaniu patologicznych zachowań dzieci i młodzieży*. [W:] *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży – zagrożenia cywilizacyjne w aspektach: pedagogicznym, instytucjonalnym i legislacyjnym*, red. E. Krzyżak-Szymańska, A. Szymański, Mysłówice 2004, s. 24–32.
- Danilewicz W., Izdebska J., Krzesińska-Żach B., *Pomoc dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym*, Białystok 1995.
- Homplewicz J., *Etyka pedagogiczna*, Warszawa 1996.
- Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, Wrocław 1995.
- Jan Paweł II, *List do rodzin*. [W:] *Posoborowe Dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 2, wybór K. Lubowicki, Kraków 1999, s. 33–103.
- Jan Paweł II, *Przemówienie w siedzibie UNESCO*. [W:] Jan Paweł II, *Przemówienia i homilie*, wybór J. Poniewierski, Kraków 1997, s. 267–286.
- Luber D., *Antropologia daru. Małżeństwo – Rodzina – Wychowanie*, Mysłówice 2008.
- Misiewicz H., *Rola rodziny w kształtowaniu postaw*, Warszawa 1986.
- Pedagogika rodziny*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, Toruń 2000.
- Rodzina źródło życia i szkoła miłości*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 2001.
- Wallerstein J., Blakeslee S., *Rozwód, a co z dziećmi?*, Poznań 2005.

Wilk J., *Rodzina racją stanu Rzeczypospolitej*. [W:] *Współczesna rodzina polska. Jej wymiar aksjologiczny i funkcjonowanie*, red. H. Cudak, H. Marzec, Piotrków Trybunalski 2001, s. 21–32.

Wiśniewska-Roszkowska K., *Eros zabłąkany*, Warszawa 1986.

Wobec wartości, red. D. Hildebrand, J. Tischner, J. Paściak, J. A. Kłoczowski, Poznań 1984.

Zaborowski Z., *Rodzina jako grupa społeczno-wychowawcza*, Warszawa 1980.